

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут геолого-географічний

Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Кластери територіально-виробничих систем

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)

(код і назва спеціальності (тей))

2020 р.

Розробник:

*Попельницька Наталія Олександрівна – кандидат географічних наук, доцент
кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру*

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри географії України,
ґрунтознавства і земельного кадастру.

Протокол № 1 від. “31” серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Буяновський А.О.)
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією
(НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від. “05” вересня 2020 р.

Голова НМК

(підпис)

(Сич В.А.)
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни “ Кластери територіально-виробничих систем ” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) спеціальності 014.07 Середня освіта (географія).

(назва рівня вищої освіти) (код і назва спеціальності)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні теоретичні положення та провідні підходи до кластероутворення, загальні закономірності формування та розвитку кластерів .

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Вивчення дисципліни базується на знаннях нормативних і професійно-орієнтованих дисциплін освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади кластерних форм організації виробництва в економіці

Змістовий модуль 2. Бізнес-формати стратегічних партнерств

Змістовий модуль 3. Процес створення кластера, особливості його розвитку та функціонування.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формувати систему знань і розуміння основ територіального розміщення виробництва на кластерній основі, дослідження взаємозв'язків між суб'єктами кластеру, передумов виникнення, тенденцій розвитку кластерних форм організації виробництва у економіці для обґрунтування напрямів підвищення їхньої ролі в економіці України, завдань ефективного використання природних, науково-виробничих і людських ресурсів регіонів України.

Завдання:

Завдання:

- систематизувати теоретичні засади кластерних форм організації виробництва;
- формувати у студентів уміння здійснювати аналіз економічних взаємозв'язків між суб'єктами господарювання;
- розвивати навички комплексного аналізу оцінювання розвитку різних секторів економіки;
- проаналізувати процеси кластеризації в економіці України та умови їх розвитку;
- обґрунтувати напрямки підвищення ролі кластерів у господарстві України.
- виокремити тенденції розвитку кластерних форм організації господарства у глобальній економіці для обґрунтування напрямів підвищення їхньої ролі в економіці України.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

а) загальних: ЗК1. Знати й розуміти предметну область та розуміння професійної діяльності; ЗК6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях; ЗК7 - Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

б) фахових: ФК15 - здатність розуміти методологію пізнання економічних явищ і процесів, законів, закономірностей, рушійних сил розвитку суспільного виробництва для найбільш повного задоволення матеріальних і соціально-економічних потреб; ФК16 - здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України

Програмними результатами вивчення дисципліни є:

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент:

ПРН6 - знає та розуміє закономірності територіальної організації суспільного виробництва, населення, культури та релігій, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах, в Україні та її регіонах, територіального планування; ПРН7 - розуміє основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих її компонентів, класифікує зв'язки і залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них; ПРН9 - знає та розуміє роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, особливості геопросторової організації природи, населення та господарства України; ПРН11 - вміє встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, використовує концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- визначення суті та історії формування кластерів;
- основи теорії кластероутворення;
- класифікаційні ознаки кластерів
- сутність формування взаємозв'язків між суб'єктами кластера;
- переваги і вигоди кластерної форми організації виробництва;
- напрямки вдосконалення територіальної організації суспільно-географічних систем з метою підвищення ефективності територіальної організації економіки.

вміти:

- застосовувати основи теорії кластерів при вивченні регіональних проблем розвитку економіки з метою вдосконалення управління територією;
- користуватись методикою економіко-географічного аналізу виробничих, галузевих, міжгалузевих, територіально-виробничих систем та кластерів;
- володіти методами, навичками організації роботи щодо створення кластера;
- застосувати на практиці алгоритм формування кластерів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, що становить 4,0 кредитів ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади кластерних форм організації виробництва в економіці

Тема 1. Основи науково-територіальної організації суспільства

Поняття «території», територіальності, геопростору, місця. Типи і підтипи територій. Суспільна організація територій і територіальна організація суспільства. Поняття виробництва та виробничої системи. Прості та складні процеси. Стадії процесу виробництва (заготівельна, обробна, складальна). Типи виробничих процесів (одиничний, серійний, масовий). Поняття системи, комплексу. Суть головні риси територіально-виробничого комплексоутворення. Визначення територіально-виробничого комплексу різними авторами. Зв'язок між комплексами та кластерами.

Тема 2. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «кластер»

Кластер – як основна форма організації сучасного виробництва на регіональному рівні. Структура кластера, класифікація видів кластерів. Еволюція економічної думки з визначення поняття «кластер»: формування фундаментальних теоретичних і методичних основ теорії кластерів ХІХ - початок ХХ ст., середина ХХ ст., кінець ХХ – початок ХХІ ст. Спільні та відмінні риси понять: міжгалузевий територіальний комплекс, міжгалузевий науково-виробничий комплекс, кластер. Відмінності сучасного кластеру від інших об'єднань організацій та підприємств.

Тема 3. Кластер як інноваційна форма територіального розвитку

Кластерна політика. Загальні цілі кластерних політик. Класифікація кластерних політик та програм. Інструменти розвитку на національному, регіональному та локальному рівні. Типові проблеми створення, розвитку та функціонування кластерів. Існуючі інструменти та можливості підтримки кластерів. SWOT-аналіз поточного стану кластерного розвитку

Тема 4. Систематизація та структуризація кластерів

Виробничі кластери. Класифікація виробничих кластерів. Просторові параметри кластерів. Виробничі параметри кластерів. Структурна організація кластерів. Рівні ділової активності кластеру. Глибина та ширина кластеру. Інноваційний потенціал кластеру. Форми виробничої організації кластерів. Функціональна структура кластеру.

Тема 5. Напрями формування регіональних кластерів: зарубіжний досвід та Україна

Європейські вектори інноваційного розвитку регіонів. Пріоритети формування інноваційних кластерів у регіонах України. Розвиток кластерів в національній економіці як ефективний механізм підвищення конкурентоспроможності регіонів. Концепція регіонального розвитку Польщі, Словаччини, Болгарії та інших країн.

Змістовий модуль 2. Бізнес-формати стратегічних партнерств

Тема 6. Регіональні особливості розвитку промислових кластерів

Тема 7. Регіональні особливості розвитку агропромислових кластерів

Тема 8. Регіональні особливості розвитку наукових кластерів

Тема 9. Регіональні особливості розвитку транспортно-логістичних кластерів

Тема 10. Регіональні особливості створення туристичних кластерів.

Змістовий модуль 3. Процес створення кластера, особливості його розвитку та функціонування.

Тема 11. Процес створення кластера.

Процедура створення кластеру згідно законодавства України. Процес створення та його етапи. Підготовчий етап створення кластеру. Етап проведення попередніх перемовин зі співзасновниками. Етап розробки та затвердження установчих документів. Етап державної реєстрації. Заключний етап створення кластеру.

Формування ініціативної групи: однорідність групи, кількість учасників, процес створення ініціативної групи та протокол про наміри. Розробка проекту: Визначення цілей і напрямків діяльності проекту, матеріальна база, оцінка фінансових потреб та оцінка ринку. Члени (суб'єкти) кластеру та їх обов'язки. Організаційно-виробнича структура кластеру.

Статут та його зміст. Основні функції стратегії в управлінні діяльністю кластеру. Процес розробки стратегії управління та його кроки.

Тема 12. Бізнес-план кластеру та його основні складові

Резюме. Оцінка ринків збуту. Види послуг та конкуренція на ринках збуту

Організаційний план. Маркетинговий план. Правове поле. Оцінка ризиків. Виробничий план. Фінансовий план. Стратегія фінансування.

3. Рекомендована література

1. Бутирська І.В. Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення: Монографія. – Чернівці: Книги–XXI, 2006. – 238 с.
2. Ішук С.І. Промислові комплекси України. – К., 2003. – 248 с.
3. Маринова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2006. – 328 с.
4. Куриляк Є., Куриляк М. Кластери як форма розміщення виробництва у локальній економіці. Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах : моногр.

- / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого та проф. Є. В. Савельєва. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С. 257.
5. Стадницький Ю.І., Комарницький І.М. Розміщення підприємств: Навч. посібник. – Львів: Вид-во “Апріорі”. 2007. – 184 с.
  6. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: “Астропринт”, 2001. – 560 с.
  7. Ткачук І., Кропельницька С., Петруняк А. Організація виробництва за кластерною моделлю / Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Видавництво «Плай» ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009. – 280 с.
  8. Ткачук І., Кропельницька С. Кластер народних художніх промислів «Сузір'я»: методика, коментар, поради. / Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Оперативна поліграфія, 2008. – 252 с.

Додаткова

1. Веприк Н.П. Територіально-виробничі комплекси: Конспект лекцій. Ч. І. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 4–11.
2. Жигалкевич Ж. М. Кластери взаємодіючих підприємств та їх класифікація. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2014. Т. 19, Вип. 2/3. С. 98-101.
3. Завадська Д. В. Економічна кластеризація: сутність, проблеми та перспективи розвитку в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. Одеса, 2012. № 1 (44). С. 187–196.
4. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 2002. – С. 74–77, 107–123, 161–177.
5. Смаль І. Туристичні кластери та можливість їх формування в Україні. Україна: географічні проблеми сталого розвитку: Зб. наук. праць: У 4 т. К.: ВГЛ Обрії, 2004. Т.3. С.118–120

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточний і підсумковий (залік) контроль знань студентів, оцінювання виконання ними практичної і самостійної роботи та завдань.

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється закладом вищої освіти. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної/освітньо-наукової програми.
3. Форма призначена для складання робочої програми навчальної дисципліни.
4. Зкладами вищої освіти можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю закладу вищої освіти.
5. Формат бланка – А4 (210×297 мм).